

СНЕЖАНА ШАПОЊИЋ-АШАНИН

ЖИВОТНА СНАГА ВЕГЕТАЦИЈЕ У ПРОЛЕЋНОМ ЦИКЛУСУ

Снежана Шапоњић-Ашанин
Народни музеј
УУ 32000 Чачак

UDK: 502.8 (497.11)

У етнолошкој литератури опште је прихваћена подела целокупних годишњих обичаја на: зимске, пролећне и летње. Ове групе обичаја у великој мери прате смену годишњих доба, јачање сунчеве снаге, његов врхунац и пад, као и стање вегетације. Имајући у виду да је циљ сваког обичаја да се одагнају зле силе, а да се позитивне умилостиве и осигура здравље, напредак и плодна година, свака магијска радња из било које групе обичаја приближава се и утапа у ту јединствену и исконску жељу коју можемо звати најједноставнијим најсвеобухватнијим и најкраћим називом: напретком. Жеља за напретком присутна је још од човекових прапчетака, с тим што је у еволутивном смислу добијала на снази и значају, почев од крајње скромности, незнања и неупућености па до великих животних и материјалних вредности данашњих дана.

Вера у надприродно и неприродно, као религијска мера, или, како истиче Есад Ћимић, сазнање саме сржи било које религије као „веро-

вање свим срцем”¹ у нешто, што је вечно недокучиво и невидљиво, даје основ да се укорок са природним појавама, као претечом сваке друштвене активности, зачиње религијско сазнање. Наиме, реч је о паганским религијским оквирима, претечом свих каснијих примитивних, али и савремених религијских оквира.

Тако, целокупна српска традиционална култура налази своје дубоке корене у предхришћанским, односно паганским основама духовности са тенденцијом да у еволутивном смислу непрестано добијају нове и све шире и свеобухватније оквире. Неопходно је истаћи да у сталној религиозној надградњи, њени стари темељи остају као некакав централни стуб веома јаки и готово непрекидно присутни. Њена стална модификација и надградња постају општа неминовност.

Имајући у виду изречену кратку уводну расправу, а на основу свеопштих познатих чињеница, можемо тврдити, а то исто у даљем тексту и доказати, да сви обичаји везани за буђење природе у пролећном периоду воде порекло из предхришћанских, односно паганских времена. Њихови корени су далеко старији од самог хришћанства. Српска православна црква је у светлу свог религиозног учења сачувала бројне паганске елементе, заоденувши их новим хришћанским рухом.

Још је Фрејзер претпостављао и са бројним примерима поткрепљивао хипотезу да човек законима симпатичке, тачније хомеопатске магије утиче на биљке. Моћан је да дрвећу и биљкама преноси своје лоше и добре особине² и физичка стања. Као што увек бива на основу закона хомеопатске магије, тај утицај је узајаман³. Како биљке утичу на човека, исто тако и човек има моћ да утиче на биљке. Основну узајамност Фрејзер види у сличности магије и физике и чињеници да су акција и реакција подједнаке и супротне⁴. Тако се животна снага вегетације у пролећним обичајима настоји пренети на људе, животиње и усеве, што има за последицу егзистенцијалну сигурност у наступајућем периоду.

Борба између паганства и хришћанства трајала је дуго. Победом хришћанства долази до престанка обожавања старих богова. Истина, та појава се споро дешавала, а трагови су видљиви појавом демона и бројних других митских бића. Ипак, многа стара схватања и веровања у надприродно су присутна све до данашњих дана. А. Петровић тврди

1. Есад Ђимић, *Драма айеизације*, Београд, 1984, 20.

2. Џ. Ц. Фрејзер, *Златна грана*, Београд, 1992, 24.

3. Исто, 25.

4. Исто, 44.

да је источна црква тражила начина да се у неким случајевима прилагоди старој религији⁵.

Пролећни обичаји су у великој мери и, како тврди Ј. Вукмановић, више него и један други⁶, са магијским и старопаганским ритуалним радњама. Дубљом анализом ова радња је очигледна. У далекој „старици“ они су имали своју пуну улогу, „која се временом под разним утицајима мењала, или слабила“⁷. Пролећни обичаји представљају скуп „остатака исконских многобожачких обреда и њихових хришћанских утицаја“⁸.

Наша целокупна културна традиција, уопште, па и скупина пролећног циклуса, у тесној је спрези са географским положајем и укрштањем разних путних праваца. Сасвим је очигледна и неоспорна чињеница да наша народна култура представља скуп свеукупног словенског културног наслеђа, као и „извесних старобалканских оријенталних и многих хришћанских елемената“⁹. Честа је појава да су земљораднички и сточарски обичаји измешани – да се надовезују и допуњују и у великом броју случајева чине целину.

Напуштањем своје прапостојбине, Срби су на Балкан донели са собом своја предања, обичаје и веровања, која су, у великој мери, задржали, развили и одуховили затеченим културним наслеђем. Тако, Срби су на балканским просторима прихватили хришћанство, али не у тој мери, како тврди С. Зечевић, да би из „њихове свести сасвим истиснули стару веру и старе религијске обичаје“¹⁰.

Посебно важну чињеницу у пролећном циклусу треба истаћи кроз расправу о одуховљености целокупне природе и појаве манизна, односно обожавања предака, појави коју су Словени донели из своје прадромовине. У тесној и сталној вези са манизмом налази се и анимизам, коме је како тврди Токарјев, а са чим се сложио и С. Зечевић, претходно урођени страх од мртвих. Умилостивити претке на најразноврсније начине значило је стећи њихову наклоност и обезбедити здравље људи и плодност усева, тако да се циљеви манизма и обреда везаних за пролећни култ готово подударају.

Обичаји пролећног циклуса, поникли су у најстарија времена, а и задржали су се и до данашњих дана. Временом су се модификовали и

5. А. Петровић, *Грађа за изучавање наше народне религије*, ГЕМ, XIV, Београд, 1939, 31.

6. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса Савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963.

7. Исто.

8. Исто.

9. Исто.

10. С. Зечевић, *Култ мртвих код Срба*, Београд, 1992.

прилагодили најзначајнијим црквеним забранама. Олга Московљевић старину пролећних обичаја види у њиховој распрострањености на веома удаљеним географским просторима.¹¹ Тако је свака етничка група имала неко дрво, које је представљало тотем одређене заједнице, а које је у датом простору било најраспрострањеније.

Скупина пролећних обичаја започиње хришћанским празником Младенци, који увек пада 22. марта. Од тог дана природа почиње да се поново буди и добија нову животну снагу. Сунце се „попово рађа”, дани постају све дужи и топлији. Младенце слави православна црква у помен 40 „хришћанских мученика” спаљених 320. године. Зато се и спрема 40 „младенчића”, односно малих колачића, који се премазују медом. Опште је веровање, и у чачанској околини и на ширим просторима да се пре Младенаца не једе ништа што је младо. На Младенце треба јести куване младе коприве и зеље, па и мед, како би се „очистила крв”.¹² Некада су на Младенце гутали дренов цвет (Зеоке, Горичани, Јанчићи, Врнчани) ради здравља. Ово су нарочито чиниле девојке. На Младенце се углавном није радило, поготово не на земљи. Обавезно се постило. У селу Врнчанима владало је мишљење да на Младенце ваља започети неки посао, поготово женски (плетење, ткање). И Петар Ж. Петровић истиче да су се тада код ватре испод кућног улаза окупљала женска деца и први пут плела,¹³ што истовремено представља и својеврстан обред иницијације. Оваква појава је у супротности са веровањем да одрасли не смеју узимати игле у руке како у наступајућем пролећном и летњем периоду људе и стоку не би нападале змије. У Врнчанима се на Младенце, као и за време Великог или Ускршњег поста, змије нису смеле ни поменути.

Младенци су и празник младих брачних парова, венчаних у претходној години. У почетку су тај празник младенци славили у градској средини, ређе у сеоској. Раније је обележавање Младенаца било много скромније. Само је најужа родбина долазила код младог брачног пара и доносила скромне и симболичне поклоне, углавном у ситном посућу. Храна је била обавезно посна (у Прислоници: кромпир, пасуљ, пита од пиринча, ређе риба). Данас Младенце славе готово сви брачни парови венчани до тог празника, уз богату посну, мада поједини и уз мрсну трпезу, без обзира да ли живе у градској или сеоској средини. Дешава се да се у чачанској средини и венчавају на Младенце, или, пак, праве ма-

11. О. Московљевић, *О пролећном драчећу и његовој пролећној улози код северних народа и код нас*, Рад IX конгреса Савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 291.

12. П. Ж. Петровић, СМР, Београд, 1998, 309.

13. Исто.

ње свадбе па тај дан. Истина, последњих година Српска православна црква одбија да обави црквено венчање на Младенце из једноставног разлога, зато што је у току Ускршњи пост.

Паљење буњишта у кућном дворишту, па и испред самог улаза у кућу на Младенце, имало је за циљ да спали и одагна негативне зле силе и змије. Чак је забележено да је спаљивана и стара метла.¹⁴ У Јанчићима су на Младенце децу трљали угарком по лицу, чији је циљ да одагна и уништи негативне силе које би нашкодиле детету. Прескакање ватре на Младенце је имало чистилачку моћ. Забележено је и уношење ватре у кућу¹⁵ са истим циљем.

Осим на Младенце, ватре, које имају чистилачку функцију, паљене су и на Благовести, Велику суботу, Бурђевдан и Видовдан.¹⁶ Ватра је у народним веровањима имала апотропејску илустративну моћ против мистичних сила.¹⁷

Корени паљења и прескакања ватре, као и играње око ње, веома су дубоки и раширени. Слични обичаји су познати још и из античког доба, а Фрејзер закључује да су они постојали још пре хришћанства.¹⁸

Постоји веровање, које заступа и Ј. Вукмановић, да ватра користи расту усева и напретку човека и животиња,¹⁹ тако што на посредан или непосредан начин отклања несрећу и зле чини. Фрејзер је ватру назвао „ватром радосницом”,²⁰ вероватно имајући на уму њену чистилачку и заштитну моћ.

Ватре, уз помоћ имитативне магије у пролећном обредном циклусу, имају циљ да „имитирајући велики извор светлости и топлоте на небу”,²¹ осигурају довољно светлости и топлоте неопходне за живот људи, стоке и биљака у наступајућем пролећном периоду. У овом случају ватра је имитација сунца.

Већу улогу обредног паљења ватри у пролећном циклусу Ј. Вукмановић види у чистилачкој теорији сунца, када оно својом снагом и великом топлотном енергијом спаљује и уништава и физичке и духовне

14. Исто.

15. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса Савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 260.

16. Исто.

17. Н. Пантелић, СМР, Београд 1970, 55.

18. Ц. Ц. Фрејзер, *Златна грана*, Београд, 1937, 727.

19. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 261.

20. Ц. Ц. Фрејзер, *Златна грана*, Београд, 1937, 727-728.

21. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 261-262.

елементе, који својом негативношћу прете да нанесу општу штету управо оживелој природи.²²

Како сунце тако и ватра одагони и уништава све видљиве и невидљиве негативне силе. Употреба ватре у свим свечаним приликама и празницима у пролећном циклусу је општа, веома значајна и свеобухватна. Основна њена улога се сужава у јединствену жељу – заштита наступајуће родне године. Софрић наводи да искре од ватре „кријеса”²³ оживе и поистовећују се са сазревањем жита, што, посредством имитационе магије, има циљ да омогући и осигура плодност жита, односно богату годину. Из оваквог става произилази тежња за благостањем и жеља да се осигура довољно хлеба као „симбола благослова и плодности.”²⁴

Сунце представља фрагмент „космичке” митологије.²⁵ Посебна пажња сунцу је посвећена у пролећном циклусу, када од његове топлотне енергије и снаге зависе плодност усева и општа економска сигурност њених субјеката. Животну снагу сунца Д. Бандић представља у две верзије. По првој, сунце живи годину дана. Почетак његовог живота настаје онда када је најслабије у време зимског солстиција.²⁶ Упоредо са растом дужине дана, расте и животна снага сунца, све до своје кулминације у време летњег солстиција. Ова појава „циркулише” по већ утабаној стази у временском распону од годину дана, за разлику од друге Бандићеве верзије, да живот сунца траје један дан,²⁷ када се оно рађа у зору, врхунац достиже у подне, умире у мрак, после чега наступа нови дан у једном бескрајном кругу. И Ш. Кулишић истиче постојање веровања да сунце увече умире, а да се изутра поново рађа.²⁸

У српској традиционалној култури сунце је често поистовећивано и персонификовано са самим човеком. Замишљано као људско биће, често су му приписиване људске особине. Имајући у виду да од његове наклоности према човеку зависи његова егзистенција, па и опстанак, сасвим је разумљива појава поистовећивања сунца са божанством. У народним обредима смер кретања се одређује обавезно према кретању сунца, као напредном правцу.

На основу остатака паганског и многобожачког веровања, у старој традиционалној култури позната је чињеница постојања „соларне

22. Исто, 262.

23. П. Софрић, *Главније биље*, Београд, 1912, 247.

24. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југосланије, Сарајево, 1963, 264.

25. Д. Бандић, *Народна религија Срба у 100 бојмова*, Београд, 1991, 76.

26. Исто, 77.

27. Исто.

28. Ш. Кулишић, СМР, Београд, 1998, 429.

године”,²⁹ када су годишње време и доба одређивани на основу кретања сунца између зимског и летњег солстиција, и пролећне и јесење равнo-дневнице.

Посебан, готово изузетан значај у пролећном циклусу заузимају прастари култ дрвећа и вегетације уопште. Неоспорна чињеница у прилог овој тврдњи свакако је појава буђења природе и целокупног биљног света из дугог зимског сна. Веровало се да је дрвеће станиште разних духова, тако да је поштовање дрвета значило и поштовање духа који у њему обитава. Примитиван човек сматра да су цео свет и све оно што га окружује – живи. У почетку култа, свака биљка је била поштована, док касније, „селективним путем”, поједине карактеристичне врсте добијају на значају и имају предност обожавања.³⁰ Оваква појава у пролећном циклусу представља незаобилазну магијску радњу.

Позивајући се на народно схватање, Ш. Кулишић истиче да биљке имају душу и да живе као индивидуална бића.³¹ Н. Пантелић говори о вери Јужних Словена – да су стабла „боравишта” демона,³² најчешће добрих а ређе злих.

У српској традиционалној култури многе биљке имају изузетно велику улогу у народном лечењу. Велики број биљака, захваљујући вери у њихову магијску моћ, служи као амајлија. У готово свим пролећним обичајима провлачи се основна, увек присутна нит, а то је да се животна снага младог биља пренесе на људе и све друго из његовог окружења, од чега зависи његова егзистенција. Посебну пажњу у том смислу заузима младо биље, које Ш. Кулишић назива „леторастом”.³³ Пролећни циклус, како у чачанском крају, тако и у свеобухватној српској традиционалној култури, наравно и шире, препуни су обичајима умивања или купања у води у којој је потопљено младо биље, кићење цвећем, плетење венаца, опасивањем младим гранама, љуљање под дрветом. Некада су младе биљке, односно њени пупољци, захваљујући својој мистичној снази, служили и као причест. Тако се у Цагањама, Јанчићима, Врнчанима и Прислоници причешћивало на Ускрс пупољком од дрена, чиме се преко имитативне магије желело постићи здравље.

Полазећи од неоспорне чињенице да зелени лист представља плодност, раст и наду оживљавање и обнову,³⁴ сасвим је јасна и логич-

29. П. Ж. Петровић, СМР, Београд, 1998, 126.

30. С. Шапоњић-Алапин, *Култ вегетације у светлу њурђевданских обичаја*, ЗНМ, 1997.

31. Ш. Кулишић, *Из старе српске религије*, Београд, 1970, 19.

32. Н. Пантелић, СМР, Београд, 1998, 154.

33. Ш. Кулишић, *Из старе српске религије*, Београд, 1970, 19.

34. *Речник симбола*, Београд, 282.

на његова употреба и незамењива улога у пролећним обичајима. У еволутивном погледу зеленило у пролећним обичајима у чачанском крају временом добија на значају и снази. Заиста је велики број биљака које имају незамењиву и веома важну улогу: здравац, липа, леска, коприва, храст, глог, оман, селен, дрен.

Некада се и копривом причешћивало. Највећу моћ и најснажније дејство коприва има у пролеће када је њена улога и најзначајнија. Коприва има заштитну улогу од грома. Људи су се китили копривом, јер гром не „удара у коприве”. С обзиром да је Свети Илија у српском митолошком тумачењу представник грома, Н. Пантелић доводи у везу овог свеца са копривом, дајући јој заштитну улогу: „Неће свети Илија у коприве”.³⁵

Глог представља „грчко-римски невестињски цвет”,³⁶ који је штићео од враџбина. Имао је велику улогу у српској митологији, тим пре што су испод њега становали духови и виле.

Магијске и митске особине здравца јасно су видљиве из његовог имена. Основна функција здравца јесте очување здравља и општег човековог напретка. Посебно лековиту моћ здравца је имао ако је убран на Биљани петак и уочи Ђурђевдана,³⁷ када је стављан у воду за купање и у појас. Ова биљка, верује се, хомеопатском магијом преноси здравље на људе и стоку. Н. Пантелић наводи да се у околини Ниша веровало да је здравца настао од зноја Богородице, који је капао по земљи док је преко брда бегала са новорођеним Исусом.³⁸

Миричним цветовима липе придају се умирујућа својства, а сама липа, као симбол пријатељства,³⁹ својим мирисом и зеленилом, симболизује буђење природе, њено оживљавање у нову још јачу животну снагу.

Липа је у српској митологији убрајана у сеновито дрво,⁴⁰ тако да је у култу дрвећа заузимала значајно место. Она, је у давнини била поштована као светиња. Веровало се у њену чудотворну моћ, тако да су јој многи, у циљу услишавања молитви, приносили жртве.⁴¹

Дреново дрво има заштитну моћ од урока и других негативних и невидљивих сила. Због своје чврстине и жилавости, дрен представља

35. Н. Пантелић, СМР, Београд, 1998, 251.

36. *Речник симбола*, Београд, 109.

37. Н. Пантелић, СМР, Београд, 1998, 193.

38. Исто.

39. *Речник симбола*, Београд, 281.

40. Н. Пантелић, СМР, Београд, 1998, 292.

41. Исто.

симбол „чилости, крепкости и здравља”.⁴² Отуда улога дреновог дрвета у пролећним обичајима заузима веома значајно место.

Употреба зелених гранчица, без обзира на врсту, представља највероватније остатак некадашњег ритуалног обичаја који је у дугом временском низу изгубио своје првобитно значење. У већини народних обичаја у биљкама је оличена нека религиозна идеја, посвећена неком божанству, или им се придају лековита својства.

Родном гранчицом неког дрвета шарају се обредни хлебови, што представља својеврстан вид жртве са задатком да позитивно делује на нови род усева. Циљ оваквог вида жртве јесте да се сличним жели постићи слично, односно да се жртвује оно што се жели постићи. С обзиром да је хлеб симбол благослова и плодности,⁴³ његова жеља са зеленом обредном гранчицом има циљ да магијским путем обезбеди благостање за целу наступајућу годину.

Кићење зеленилом и пролећним цветовима има веома велики симболички значај, а то је да се свему живом да нова још јача животна снага и енергија. Један од начина објављивања доласка пролећа јесте доношење најразноврснијег биља у кућу.

Храст, симболишући узвишеност, попут врховног небеског божанства, представља станиште предака и предмет је обожавања од стране необразованог и непућеног човека. Представља, и у духовном, и у материјалном смислу, чврстоћу, моћ, узвишеност и дуговечност. Захваљујући његовој „аксијалној” улози, храст представља средство комуникације између неба и земље, па чак има и вредност храма.⁴⁴ Због свог широког стабла, веома богатих грана, мноштва лишћа, па и сопственог симболизма, он је често представљао и амблем гостопримства.⁴⁵

Већина биљака, присутних у пролећном циклусу, бива ношена у цркве и храмове, ради благослова, чиме се умногоме њихова снага повећава. Тако се гранчица врбе носи у цркву на дан Врбице или Лазареве суботе. Значајно место које врба има у пролећном циклусу произилази из некадашњег веровања да се у њој скрива некадашњи бог пролећа. Ударање врбовом гранчицом по деци и људима уопште, представља преношење снаге неког старинског тотема.⁴⁶ Наш празник Врбице

42. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 261.

43. Исто, 264.

44. *Речник симбола*, Београд, 513.

45. Исто, 515.

46. В. Чајкановић, *Животи и обичаји народни*, СЕЗ, XXX, Београд, 1924, 48.

има исто, односно заједничко, порекло са руским празником.⁴⁷ Освештане врбове гранчице имају улогу светиње и чувају се по кућама у циљу заштите.

Лазарева субота је нерадан дан. Посебно се тада у Врнчанима није смело радити на земљи – да град не би уништио летину. Са врбовим гранчицама, окићена звончићима, деца су певала и одлазила у цркву и школу. У школи није било наставе, само је читан „Оченаш“ (Врнчани, Цагање). У Врнчанима су бране врбове гранчице у потоку званом Ивље. Деца су на овај дан облачила ново одело. У циљу очишћења од негативних демона, нека деца и омладина се у Врнчанима купају на реци.

Човек се кроз пролећне обреде поистовећује са одређеним биљкама, које представљају „замишљену митску силу“⁴⁸ када се његов лични положај, и у природи, и у друштву, знатно појачава. Многим симболичким акцијама у пролећном циклусу настоје се дочарати плодност, здравље и свеопшти успех у послу.

Уношење најразноврснијег цвећа у кућу означава долазак пролећа и нову животну радост за све укућане. Цвети су за многе породице и крсна слава. Од цвећа је на Цвети највише бран маслчак, од кога су плетени венчићи, а у Врнчанима и Рошцима још и петровац и љубичица. Ако је неко из куће умро, није ваљало да нико од укућана бере цвеће и да се кити. У селима Драгачева и око Каблара у тој кући се и не сади цвеће, нити се од некога узима, нити икоме даје семе од цвећа. Табу важи и за сва друга семена.

За празник Благовести, који припада Великој, Страсној или Глувој недељи, тесно су повезана заштитна средства од змија и злих очију. Посебна заштитна улога придаје се у скретању погледа злих очију на неке друге необичне ствари и предмете. Тако се међу кошнице ставља коњска или воловска лобања.⁴⁹ Ј. Вукмановић истиче да је употреба животињске кости против урока веома стара и јако раширена. Чак су и Арапи, још пре Мухамеда, носили кост око врата, која је имала заштитну улогу од злих очију.⁵⁰

На Благовести у Врнчанима, Рошцима, Зеокама, Горачићима ни су уношена дрва у кућу, нити привлачена из шуме у двориште да се ни змије не би „привлачиле“. Ништа није ваљало привлачити кући због

47. П. Софрић, *Главније биље*, Београд, 1912, 71–76.

48. Ш. Кулишић, *Из ситаре српске религије*, Београд, 1970, 155.

49. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 264.

50. Исто.

змија. У Врчанима није ваљало забадати иглу у вунено клупче – да се овце не би надимале и да их не би уједале змије. И на Благовести и за све време трајања Ускршњег поста није се змија смела поменути.

Велики четвртак или Ратарски пир, како је овај дан назвао Вук Караџић, представља најзначајнији дан у току Страсне недеље; у њему се испољава тежња постизања родне године. И код Срба и код многих других народа Велики четвртак има многобожачко порекло.⁵¹ Словенска митологија је више него сигурна да је Велики четвртак био посвећен Перуну, најглавнијем словенском богу.⁵²

У Врчанима се на Велики четвртак први пут врши мужа оваца, када се у посуду стави гранчица глога. Тада се и овце први пут симболично подшишују. Посебан значај у домаћој митологији имају сви четвртци од Великог четвртка до Спасовдана: рад у пољу и прање рубља строго су табуисани.⁵³ Објашњење ове забране лежи у хомеопатској магији – да белина рубља у додиру са водом не би изазала град. Тако се у чачанским селима често чује: „Не перем због града”.

Сматра се да ће се постићи богат род, а усеви спасити од непогода, ако се сви табуи везани за четвртке у овом периоду уредно испоштују.

Цео комплекс обичаја поштовања четвртака, чији је основни задатак да усеве сачувају од непогода, указују да је овај дан био посвећен неком паганском божанству, вероватно господару облака и громава.⁵⁴ Како истиче П. Ж. Петровић, Ровински и Нидерле су сматрали да су Црногорци у четвртак поштовали громовника због града.⁵⁵

Имајући на уму народно веровање да леска штити од грома, она се може довести у везу са богом громовником. Ову тврдњу можемо поткрепити везом леске и Св. Илије. Народ сматра да је најбоље да се чобани заштите од грома ако стоје поред лесковог дрвета. Многи обичаји везани за Велики четвртак указују да је овај дан посвећен богу громовнику.⁵⁶

Сматрано је да се на Велики четвртак отварају рајска врата и, да се све што се тог дана удели сиротињи – види у рају.⁵⁷ Кува се и једе млада коприва, што, на посредан начин, представља заштиту од грома. У

51. С. Тројановић, *Главни српски жртвени обичаји*, СЕЗ, XVII, 186–188.

52. Ј. Вукмановић, *Пролећни обичаји*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 268.

53. П. Ж. Петровић, СМР, Београд, 1998, 463.

54. Исто, 464.

55. Исто.

56. Исто.

57. Исто.

Јанчићима је прављена пита од коприве ради здравља. Од Великог четвртка до Спасовдана не износи се ватра из куће – ради заштите млечних производа.⁵⁸ Први четвртак по Васкрсу се зове Празни, а девети Заклопити четвртак.

У народним обичајима Велики четвртак испољава двострук карактер: незнабоштва и хришћанства.⁵⁹

Имајући на уму да је код свих хришћана Велики петак најтужнији дан у години, дан када је разапет Исус Христос, обичаји на овај дан су јако оскудни и сиромашни. Чак ни ватра нијеложена, нити је припремана храна. Многи верници на овај дан спроводе најригорознији пост.

Ипак, у Чачку и околним селима на Велики петак су шарана, фарбана и кувана ускршња јаја. Прво офарбано ускршње јаје у црвеној боји се назива „чуваркућа” и чува се у кући до следећег Васкрса, када се може оставити под родно дрво или у цвеће, или, пак, дати кокошкама да га поједу.

Велика субота је последњи дан седмонедељног поста. Радан је дан и углавном се тада врше припреме да би се Васкрс дочекао што лепше, богатије и свечаније.

Васкрс је дан Христовог васкрсења и увек пада у прву недељу после пуног месеца из пролетне равнодневице (од 22. марта до 8. маја). „Сиромаштво” обичајног живота, по Бандићу, потиче управо из његове покретљивости.⁶⁰ По неким старим турским изворима, то је празник „Црвених јаја”.⁶¹ Васкрс обилује богатством црквеног учења.

На Васкрс се прво омрси ускршњим јајетом. Рано се устајало, облачило ново одело, умивало бацањем воде на лице, без трљања, при чему се у Врнчанима изговарало: „Три пута сам бацио воде на лице. Верујем на три Исуса. Дај ми, Боже, живота и здравља”. Вода је рано доношена, а водоноша се морао умити на бунару. Остали у кући се умивају „првом водом”. У Врнчанима се бунару захваљивало: „Хвала на твојој води, што сам спрала са лица рђу и прљавштину”. Из овога се јасно види чистилачка улога ускршњег умивања. Дете које није проговорило у Врнчанима пије воду из меденице или суда претходно окренутог на воденичком точку – да би брже прозборило. (Ова појава у већини других села карактеристична је за Ђурђевдан). Једно ускршње јаје је ношено и остављано у млекар.

58. Исто.

59. Д. Бандић, *Народна религија Срба у 100 њојмова*, Београд, 1991, 52.

60. Исто, 323.

61. Исто.

Ко умре на Ускрс, свештеник му чита посебно опело. Сматра се да је живео сретно и да његова душа иде у рај. Ово се веровање рачуна од Великог петка па надаље – наредних седам дана. На Васкрс се ишло на гробље и ношена су јаја (Рошци, Цагање, Зеоке). Остављан је онолики број јаја колики је број гробова из те куће; јаја су ношена на гробље на Побусани понедељак.

На Васкрс се у Врнчанима и гатало како би се освојила наклоност одређене особе. Ставља се шећер на воденички камен – да се једном окрене и изговоре речи: „Како се окретао овај камен, тако се и Јован окретао око мене”.

Обичај да се на Васкрс, па и Лазареву суботу и Ђурђевдан, полива водом води пореклом је из далеке предхришћанске старине. У њему се можда чува „бледи остатак људске жртве”, познате свим народима.⁶²

Многи обредни елементи везани за Васкрс преузети су из многобожачких веровања, а у вези са оживелом природом и њеним ускрснућем из дугог зимског сна.⁶³ Посебна животна снага пробуђене вегетације на човека је преношена обичајем да се рано на Васкрс умива неначетом водом у коју су стављени црвено јаје, босиљак, дрен или коприва и здравац. Црвеним јајетом се трљају деца по лицу, углавном у облику крста. Коприва је у ускрснућем обичају имала улогу очишћења организма, што се види и из чињенице да се у Цагањама и Јанчићима причешћивало куваном копривом испод неког калема, или родног младог дрвета. О овоме пише и Петар Ж. Петровић.⁶⁴

Црвена боја ускрснућег јајета симболизује здравље и поновно рађање природе. Најпре је ускрснуће јаје закопавано у њиву, заједно са усевима, као жртва божанству које штити усеве.⁶⁵ У Врнчанима се коре од јајета бацају у мравињак – да би кокошке убудуће обилато носиле јаја.

Шарање јаја прастари је обичај, највероватније пренет из прадомовине. Јаје има велики значај у религији и митологији. Постоји, чак, веровање да је свет постао из јајета. Оно има велики значај и у загробном животу – представља његово продужење. Зато се јаја и носе на гробље, као жртва прецима. Снага јајета се још више повећава његовим фарбањем у црвену боју, односно боју крви и живота. Апотропејско дејство јајета се преноси и на његову кору, као и на боју у којој је обојено.

62. В. Чајкановић, *О ускрсним обичајима*, СКГ, 7, Београд, 1930, 525–526.

63. П. Ж. Петровић, *СМР*, Београд, 1998, 446.

64. Исто.

65. Исто.

Васкрс је први дан после седмонедељног поста. Тада се могло играти у колу и веселити се. Из оваквог народног табуа проистиче веровање да се за време поста не праве никаква веселја, ни свадбе и венчања.

Васкршњи понедељак и Васкршњи уторак су други и трећи дан Васкрса, који су, такође, нерадни и свечани.

Побусани понедељак је први понедељак после Васкрса. На тај дан се посећују гробне хумке и душама покојника се деле бојена јаја. То је Васкрс за мртве.

Ђурђевдански обичаји представљају остатке архаичне поделе године на зиму и лето. То је празник оживеле природе, када се безбројним и разноврсним радњама настоји пренети снага оживеле природе на људе, стоку и усеве. У жељи да се магијским путем обезбеди здравље укућана, рано на Ђурђевдан се умивало водом у којој је претходно потопљено најразноврсније биље.

Ђурђевдан је празник стоке и сточара.⁶⁶ У Прислоници се ранило на бунар или извор. Бране су дренаве гранчице, а кућа је кићена лесковим крстићима. У Врнчанима се на Ђурђевдан рано устајало, а људи и извори су кићени копривом. Жене су ишле да захватају воду са воденичког точка. Оваква вода је имала изузетну магијску и лековиту моћ. Обавезно су купана деца. Одрасли су се у готово свим чачанским селима купали хладном водом, или само симболично прскали, као замена за купање. У Цагањама су се купали на реци – ради здравља и раста. Децу су жарили копривом – да би брзо расла (као коприве). Водом са „котла” воденичког точка су напајана деца – да не би била ћутљива и да не би муцала. Вода са воденице је доношена кући и давана стоци. Пре Ђурђевдана није ваљало седети под дрветом, нити јести напољу.

У Врнчанима су се девојке умивале росом – да би биле лепе и беле. Када је кувано млеко, у њега је стављан струк коприве.

У Ђурђевданским обичајима посебну важност је заузимала воденица. Она представља везу са оностраним светом. По предању, воденицу су створили Бог, Свети Сава или, пак, ђаво.⁶⁷ Бандић истиче да су забележена предања у којима се воденица јавља као производ удруженог деловања сила добра и зла.⁶⁸

Пошто се воденица замишља као опасно место, око кога се ноћу окупљају надприродна бића, воденичари су јој приносили одређене да-

66. Д. Бандић, *Народна религија Срба у 100 њијмова*, Београд, 1991, 327.

67. Исто, 90.

68. Исто, 90–91.

рове – да би се осигурала њихова наклоност. Под воденичким колом остављани су демонски дарови. Бандић бележи да се међу даровима налазила и глава петла.⁶⁹

Опште је прихваћено веровање у народу да у воденици влада посебна мистична атмосфера и да она има велику магијску моћ. Отуда су баш на Ђурђевдан у чачанском крају позната многа бајања око воденице. Велики здравствени и магијски карактер имала је вода са воденичког точка „омаја”. Жене су ову воду сакупљале и користиле је у магији и лечењу. У Трнави је водом са воденице прано болно место или брадавица на некој раскрсници. Вода „омаја” коришћена је у љубавним враџбинама – да би се придобила наклоност вољене особе.

У ђурђевданским обичајима значајно место заузима присуство магијског круга. С обзиром да је негативна магија у српској народној култури раширена, створен је веома значајан одбрамбени механизам са циљем да се људи и целокупна имовина заштите од њеног дејства. Веома је распрострањена појава ђурђевданских „чинилица”, против којих се морало ићи разним гатарима, за које се веровало да својим позитивним чинима могу негирати и отклонити негативно дејство. Ђурђевдан је „варовни дан”. Препун је магијских радњи и табуа.

Да би се заштитила стока од негативних чини, у Јанчићима су пре сто година испред стаја паљене свеће. Уочи Ђурђевдана бране су најразноврсније траве, којима је требало да се стока рано изјутра нахрани, односно „натрави”. На Ђурђевдан се она рано изјутра прска чистом водом или још боље Богојављенском – да би била здрава и одолевала погледима „урокљивих очију”. Производња сира и кајмака добијала је ритуални карактер. На Ђурђевдан домаћице нису никоме ништа давале из куће, поготово не бели мрс, нису га чак ни продавале, како на тај начин не би био изнет из куће њихов квалитет и како се на тај начин не би назадовало.⁷⁰

Ђурђевдански обичаји истоветни су са обичајима осталих словенских и финских народа. Ову сличност Ш. Кулишић види у вези са првобитним поштовањем шумског демона и божанства који је представљен као господар дрвећа и биља, шумских вода и животиња.⁷¹

Плодотворна снага младог биља и зелених гранчица преноси се на све усеве на сличан начин на који се клало и жртвено јагње и тиме приносила жртва невидљивим божанствима. Јагње представља благост,

69. Исто, 92.

70. Опширније о обичајима везаним за Ђурђевдан у раду: *Култи вегетације у светилу ђурђевданских обичаја* у Зборнику Народног музеја у Чачку, XXV, Чачак, 1997.

71. С. Кулишић, СМР, Београд, 1998, 170.

невиност, крепкост, чистоту и неупрљаност, тако да су врачари немоћни пред њиховом невиношћу. Ово симболизује Христа у патњи и тријумфу, његово страдање и ускрснуће.⁷² Лик јагњета се много користи у симболици хришћанске уметности, тако да оно са крстом приказује распеће, а са заставом – ускрснуће.⁷³ Тако жртвовање и једење јагњета у српској обредној митологији представља обичај ритуалног једења то-тема.⁷⁴

На Ђурђевдан су здравцем и другим биљкама кићене ведрице, нарочито оне намењене првој жени. Често је венац од пролећног цвећа стављан најбољој овци око врата. Здравцац је стављан у семе намењено сетви, док је селен имао великог значаја у љубавним магијама које су спровођене на Ђурђевдан. Оваква улога селена потиче из његовог опојног мириса.

Биље у ђурђевданским обичајима има веома значајну улогу. Веровало се да ће његово присуство учинити стадо здравијим и напреднијим. Прва жена оваца у тесној је вези са пролећним обичајима. Некада се обављала на Ђурђевдан, када је посебан значај придаван првој и последњој помуженој овци, или, пак, оној која се прва те године ојагњила. У циљу заштите целокупног стада прибегавало се примени одговарајућих магичких радњи. Тако је млеко кувано са струком коприве, која је имала чистилачку улогу и у физичком и у материјалном погледу. На стаје су бацани венци пролећног цвећа – да би, попут магичког круга, спречили дејство негативних сила на стоку.

Магичка радња љуљања на Ђурђевдан позната је многим старим народима. А. Милошевић-Јанковски сматра да је она аграрног карактера: треба да утиче на плодност земље.⁷⁵ И у осталим празницима пролећног циклуса присутно је обредно љуљање. Овај обичај води порекло од примитивног човека, преко античких народа, све до данашњих дана. Често га убрајају у сезонске игре за плодност, када се истиче његова аграрна улога.⁷⁶ Љуљашка, односно „цуљајка“, како је бележио Вук Врчевић, представља највеселији састанак момака и девојака од Ђурђевдана до Петровдана.⁷⁷

72. *Речник симбола*. Београд, 194.

73. Исто.

74. С. Кулинић, СМР. Београд, 1998, 169.

75. А. Милошевић-Јанковски, *Љуљање као календарска акција*, Жива антика, V, Скопље, 1955, 156-160.

76. М. Илијин, *Обредно љуљање у пролеће*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 273.

77. Исто, 274.

У свим обичајима време љуљања је било ограничено. Када нека свечаност прође, љуљашке се више не употребљавају. Фрејзер бележи да све до наредне сезоне никоме више и не „пада на памет да се љуља”.⁷⁸

Дрво на које је постављана љуљашка морало је имати култни карактер и бити плодно и младо, са жељом да усеви те године буду што богатији.⁷⁹ Временом употреба љуљашке у пролећним обичајима губи аграрни карактер, а све више добија забавни.

У српској традиционалној култури Свети Јеремија је постао заштитник од змија отровница. Он је, по библијском предању, укротио змије и крокодиле. На овај празник жене не шију иглом, која се путем имитативне магије доводи у везу са змијом.⁸⁰

Опште је распрострањена појава да жене рано изјутра на Јереминдан лупају клепетушама или другим металним предметима стварајући велику буку и изговарајући: „Јеремија у поље, све змије у море”. Формиране су и обредне поворке од момака и девојака, које су ишле по селу изговарајући исте или сличне речи, све у жељи да се отерају змије што даље од сеоског атара. Петар Ж. Петровић бележи да ова појава представља остатак некадашње поворке девојака, које су се свечано облачиле и ишле уочи Јереминдана од куће до куће, звониле клепетушама и изговарале: „Јеремије у поље а све змије у море, само једна остала, за зло њено остала, оба ока избола, на два трна глогова, на четири шипова.”⁸¹

У Врчанима Јереминдан још зову и „Пољобраније”, јер се овај дан није ваљало радити у пољу, како би се поља одбранила од града и непогода. Занимљива је прича Милана Илића, сељака из Врчана, који тврди да су на Јереминдан обавезно сејани краставци. Претходног дана би се направили оцаци и на Јереминдан би се рано посејали. Разлог оваквог, на неки начин ритуалног, сејања краставаца непознат је.

На Јереминдан се није смео употребљавати чешаљ, јер се веровало да је змија настала од оживеле длаке у води.⁸² Бритве се на Јереминдан нису смеле извлачити из корице. Ништа се није привлачило кући, поготово не дрва – да се змије не би привлачиле близу куће.

78. Џ. Џ. Фрејзер, *Златна врана*, Београд, 1937, 364.

79. М. Илић, *Обредно љуљање у пролеће*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 267.

80. П. Костић, *Годишњи обичаји у Драгачеву, околини Чачка и Горњег Милановца*, ФЕМ, 60, Београд, 1996, 62.

81. П. Ж. Петровић, *СМР*, Београд, 1998, 231.

82. Исто, 465.

Спасовдан увек пада у четвртак и на четрдесети дан по Васкрсу. Сматра се срећним даном и празником,⁸³ највероватније захваљујући његовом називу. Спасовдан је био везан за старо словенско божанство, чија је улога била да заштити и спасе људе.⁸⁴

Спасовдански обичаји, имајући у виду да је реч о сточарском празнику, слични су ђурђевданским. Браће најразноврснијег биља и на Спасовдан постало је обавезно и незамењиво, тим пре што се ради о празнику у време када читава природа буја. Требало је снагу пробудиће природе „ухватити” и пренети је на људе и животиње.

Њиве, баште и торови су кићени крстићима од лесковог прућа са циљем да се сачувају од грома и временских непогода. У Васојевићима су крстиће забадали и на места за која се веровало да су легло ђавола – да би их на тај начин прогнали.⁸⁵

Обичаји везани за Спасовдан воде порекло из предхришћанског периода. Реч је о божанству које је имало улогу спасавања. Сматра се да је Свети Спас у народним песмама уствари Христос. Овакво схватање се подудара са црквеним. Спасовдан је био „многобожачки дан празновања главног четвртка у години”.⁸⁶

У Врчанима се на Спасовдан устајало веома рано, у „расвит”, када се деле ноћ и дан. Сечени су лескови прутићи и од њих су прављени крстићи, који су се стављали на кућу, капију, све друге привредне грађевине и поља. Спасовдан је и обетина у селу, која се последњих година почела поново славити. Некада су на челу литије ишли кмет, поп, калуђер и барјактар, а сада први иду они што носе крст и литије. Литија је кретала из манастира Благовештења.

Спасовдански и ђурђевдански обичаји имају много сличности. Највероватније да је црква многе спасовданске обичаје пренела на Ђурђевдан.⁸⁷

Педесети дан по Ускрсу су Свете Тројице или Педесетица. Празник увек пада у недељу и слави се, као и Васкрс, три дана. Као и сви празници пролећног циклуса, и Тројице воде порекло из предхришћанског многобожачког периода. У народу Света Тројица је представљена као светица. Уношење свеже покошене траве у цркве и храмове представља остатак из многобожачке религије. Верници у току литургије

83. П. Костић, *Годишњи обичаји у Драгачеву, околини Чачка и Горњег Милановца*, ГЕМ, 60, Београд, 1996, 66.

84. Ш. Кулипић, *О свейковању четвртка*, ГЕМ, XIV, Београд, 1939, 93-96.

85. П. Ж. Петровић, СМР, Београд, 1998, 415.

86. Исто.

87. Исто, 416.

плету венчиће од траве, за сваког члана породице по један, које су носили кући и стављали на зид, прозор, врата и на славске иконе.

Карактеристично је поменути здравицу за Тројице из Врчана:

„Прва за помози боже,
Друга за у бољи час,
Трећа света Тројица
Где се спомињала, ту помагала
Где славио ове године, ту и догодине”.

Значајно место у пролећним обичајима заузимају обетине – заветине. То су сеоске славе: свако насеље имало је свог свеца, који је слављен и коме су приношене колективне жртве. Оне трају од Васкрса до Петровог поста.

По Тројановићу, а како истиче Ш. Кулишић, заветине представљају молбене жртве за вегетацију, као и за сву стоку.⁸⁸ Жртве се огледају у виду клања заједничког јагњета, кићења записа цвећем и воћем, као и приношења обредног хлеба и друге хране. Запис је преливан вином. Комадић од заједничког колача добијао је сваки учесник. Код стабла се обавезно ручало.

Запис представља култно место. Углавном је то дрво, које је свето и у непосредној је вези са божанством из паганске религије или са хришћанским свецем. Ово представља станиште божанства, које штити село од болести и грома и поља од олује и грома.⁸⁹ Заветног дана обредна поворка, састављена од мештана, посећује запис. Записи се не смеју скрнавити, сећи, па ни јести њихов плод. Жене су му се клањале, а мушкарци код њега скидали капе.⁹⁰ Није се смео уништити чак ни онда када се дрво осуши.

Заветине се славе у периоду када је посејаним усевима најпотребнија киша, тако да обредне поворке имају сличности са додолама и лазарицама, женским обредним поворкама. Око записа свештеник врши црквене обреде, а онај ко носи крст „закрсти” запис, односно ножем уреже крст и прилепи восак. Негде је обичај да болесник легне на земљу да би преко њега прешла литија.⁹¹ Запис се обилази три пута.

Обредна поворка о заветини, по правилу, обилази цео сеоски атар и на тај начин ствара магијски круг, који је имао за задатак да спречи продор болести и злих сила у село. Ово је заштитна улога. Свештеник

88. С. Кулишић, *Из сџаре српске религије*, Београд, 1970, 29.

89. П. Ж. Петровић, СМР, Београд, 1998, 189.

90. Исто.

91. Ј. Ердџановић, *Етничка зраћа о шумадинцима*, Београд, 1951, 156.

је приликом обреда помињао имена свих домаћина и тако се молио за њихово здравље, као и за здравље њихових укућана.

Сматрало се да је добро имати запис на свом имању. Највероватније је да су записи настајали за време српског ропства под Турцима, како би се обележило шта је хришћанско, па би, веровало се, ђаво и Турци бежали од крста.

На култ предака упућује и обичај неких крајева Шумадије да поједина села имају записе и на гробљима.⁹²

У Прислоници су крстоноше обилазиле све куће у атару, улазиле у млекаре и пиле млеко. Задње поворке у овом селу су ишле 1946. године, када се полазило испред манастира Вујан.

У Врчанима се испред записа могло молити, исто као и у цркви. Посипан је вином и водом. Ако се догоди да се запис из било ког разлога одсече, морало се на истом месту посадити дрво. Ако се тако не би урадило, неко из куће на чијем је имању запис умро би у најскорије време. Осушени запис, дрво, није се смело сећи, нити палити, већ је требало пустити да само иструне. Управо из тог разлога многи записи су најобичнији пањеви, што никако не умањује њихов значај и моћ.

У Јанчићима се плодови записа могу слободно јести. Чак се веровало да имају лековиту моћ, па су, стога, давани болесницима.

У обредним поворкама у пролећном циклусу значајно место су заузимале лазарице, краљице и додоле. На овим просторима доста давно изобичајене (пред Други светски рат). Лазарице су биле окићене зеленилом и као такве представљале духове природе. Поворку су сачињавале девојке пред удајом. Тако су овим обредом пролазиле и кроз иницијацију.⁹³ Оне су, певајући, посећивале сваку кућу са жељом да пољима и стоци донесу плодност, јако значајну на почетку пролећног периода, односно новог земљорадничко-сточарског производног циклуса. Овај обичај води порекло из времена неолита и непосредно је везан за женску мотичку земљорадњу.⁹⁴

И краљице су представљале духове природе и девојака пред удајом. Овај обред, поред жеље за плодном наступајућом годином, представља женску иницијативу за браком. Лазарице и додоле воде порекло из матријархалне културе.

У периоду између Бурђевдана и Спасовдана, када је за раст посејаних усева била неопходна киша, по селу су ишле поворке девојака до-

92. Ш. Кулишић, *Из старе српске религије*, Београд, 1970, 30.

93. П. Костић, *Годишњи обичаји у Драгичеву, околини Чачка и Горњеј Милановци*, ГЕМ, 60, Београд, 1996, 63.

94. Исто, 64.

дола са жељом да својим обредним песмама изазову кишу. Обред је праћен сталним прскањем водом, што је, на основу имитационе магије, када се сличним жели постићи слично, требало умилоствити невидљиве силе и шумске духове да земљи подаре кишу. У овим на нашим просторима изобичајеним поворкама, и у свеукупним обредима везаним за пролећни циклус, значајно место и незамењиву улогу има жена. Она бере зелене гранчице и цвеће, сакупља дренове пупољке, тера зле силе, баја против змија, пали обредне ватре, боји и шара ускршња јаја, справља крму за стоку. На Ђурђевдан се девојке купају на реци, а женској деци буше уши и сплићу плетенице – да би им коса брже расла. Жене гатају и рашчињавају чини. У већини обреда жена представља посредника између овог света и замишљених или невидљивих сила, које нису баш увек добронамерне према човеку.

Она је та која је непрекидно оптерећена предрасудама и сујеверјем и у сталном је страху од дејства чини и негативних злих сила. Главни је и готово једини иницијатор у трагању за адекватном заштитом. Она „непрекидно продужује век једном стању које и њој мученици и њеном породу задаје толико патњи, невоља и страдања.”⁹⁵

У целокупним пролећним обичајима очигледно је поистовећивање човека са природом и култом вегетације, што је имало циљ да снагу и моћ озеленеле и оживеле природе пренесе на самог човека. Тако причешћивање са пупољком неког дрвета значи његову идентификацију, а понекад представља и „нумен самог божанства”.⁹⁶

Обреди пробуђене природе представљају шаролик и веома испреплетан комплекс паганских, прасловенских, словенских и наравно хришћанских елемената. Тако многе особине паганских божанстава пренете су на наше свеце, што се дубљим проучавањем и анализом обреда може разоткрити и разјаснити.

95. Д. Ђорђевић, *Улога жене у неким пролећним обичајима у лешковачкој Морави*, Рад IX конгреса савеза фолклориста Југославије, Сарајево, 1963, 296.

96. Ш. Кулишић, *Из шире српске религије*, Београд, 1970, 156.

FORCE VITALE DE LA VÉGÉTATION DANS LE CYCLE PRINTANIER

Toutes les coutumes relatives au réveil de la nature dans la période printanière tirent leur origine des temps païens. Leurs racines sont beaucoup plus anciennes que celles du christianisme. L'Église orthodoxe serbe a gardé, dans l'esprit de son enseignement religieux, de nombreux éléments païens, en leur donnant un nouvel aspect.

L'histoire des coutumes printanières peut s'ouvrir par la fête orthodoxe des Nouveaux mariés, célébrée tous les ans le 22 mars. A partir de ce jour, la nature, se réveillant de nouveau, commence à acquérir une nouvelle force vitale. Les jours deviennent plus longs que les nuits et de plus en plus chauds. Le samedi précédant le Dimanche des Rameaux, dit Samedi de Lazare, les enfants portent des clochettes et des rameaux de saule – symbole du printemps. La Semaine des Rameaux est l'avant-dernière des sept semaines du Carême. La place centrale dans le cycle printanier de coutumes revient à Pâques, une des fêtes chrétiennes les plus grandes et les plus joyeuses. Elle est précédée par le Jeudi saint, le Vendredi saint et le Samedi saint. La pratique magique principale parmi les coutumes pascales consiste à colorer les oeufs de Pâques. Le premier oeuf coloré en rouge s'appelle „gardien de la maison”.

Le force de la nouvelle végétation que l'on voudrait transmettre aux gens et aux animaux fait l'objet de nombreuses coutumes accompagnant la Saint-Georges. Les nombreux procédés magiques pratiqués à l'occasion de la Saint-Jérémie ont pour but d'assurer la protection contre les serpents.

La célébration de l'Ascension a pour but la protection des champs contre les intempéries et la foudre, ce qui permettrait de sauver la récolte. L'Ascension est fêtée le quarantième jour après Pâques et la Sainte-Trinité le cinquantième jour; la semaine suivante, dans laquelle commence le jeûne de la Saint-Pierre, marque la fin du cycle printanier de coutumes.

Toutes les pratiques magiques s'échelonnant au cours de la période printanière, nombreuses et variées, n'ont qu'un seul but et n'expriment qu'un seul souhait, celui d'assurer la bonne santé de tous les membres de la famille, la fertilité des champs et la fécondité des bestiaux. On cherche à chasser les esprits du mal qui pourraient porter préjudice à l'homme et à obtenir la grâce et l'aide indispensable de ceux du bien.

Snežana Šaponjić-Ašanin